

אוצר החכמה

הערות שונות

כבוד מערכת קובץ בית אהרן וישראל אודה לכם על משלוח הקובץ מחורש תשרי חשון והנני בזה לכתוב כמה הערות

בענין תקיעת שופר לנשים

א. מה שהקשה הרה"ג הרב גרינצייג שליט"א איך ניתן להוציא נשים בשופר אם הבעל תוקע כבר יצא והרי אחר שיצא יכול להוציא אחרים כתב הרא"ש שזה מדין ערבות נחשב בר חיובא ולגבי אשה שאינה מחויבת אין ערבות ואיך יוציא אותו וקשה על מה שפסק בשו"ע תקפ"ט ס"ו ובמ"ב שם סק"ט שלכן אין איסור שבות דמ"מ יש קצת מצוה ולכן הגשים מברכים.

לענ"ד יש מקום ליישב א. שמבואר בשו"ע סימן י"ד ובמג"א שם שטלית שאולה פטורה מהציצית ומ"מ אם שאל טלית מחבירו יכול לברך מדין פטור מן המצוה מ"מ יכול לברך שאינו מצווה עושה וגם טלית שאולה פטורה אבל מדין אינו מצווה ועושה יכול לברך ובחידושי רע"א הקשה הא תינהא אם הטיל בטלית שאולה ציצית שלו אבל אם גם הציצית שאולים אינו מקיים מצוה כלל ואיך יברך ובדאי נשים שיעשו ציצית שאולים אינן יכולין לברך עיי"ש אכן בחכמת שלמה לר' שלמה קלוגר שם בשו"ע כתב שלגבי טלית שאולה שמקיים המצוה כאינו מצווה מקיים המצוה גם בציצית שאולים וגם הרע"א לא ברור לו הדבר עיי"ש ולפי סברתו יש לומר שזה שאינו מקיים מצות שופר בשומע ממי שאינו מצווה זה רק במחויב אבל הכא לקיים מצוה של אינו מצווה יכול לקיים גם אם תקע מי שאינו מחויב שאם לא נאמר כן גם אם האשה תתקע לעצמה לא תקיים מצוה שהרי שמעה קול שופר שנעשה על ידי אינו מצווה ועושה וכן מצינו שחצי עבד וחצי בן חורין אינו יוצאין בתקיעת עצמו שהקול נעשה על ידי אינו מצווה ובע"כ שבשביל לקיים אינו מצווה די בשומע גם ממי שאינו מצווה.

עוד יש לומר שאיש התוקע לאחר שיצא שעדיין חייב לתקוע להוציא אחרים שוב נחשב תקיעתו שנעשה על ידי בר חיובא ולכן גם אם לא שמעו תקיעתו מי שמחויב רק אשה יצאה שסוף סוף נעשה קול על ידי מחויב בדבר שחייב לתקוע וצ"ע דסברה זו שמתנ"ב, ורע"ק נראה שלא סוברים כן גבי להוציא אשתו בקידוש.

בענין מטבע שנפסלה

ב. מה שדן הרה"ג ר' פינחס סגל כמה שמבואר בגמ' ב"ק צ"ב שהמלוה לחבירו מטבע ונפסל יכול לשלם מטבע שנפסל שמטבע שנפסל דומה להזל ועל הקשו מפרשים איך ישלם אם הזל וכי הלוה תרומה יכול לשלם בתרומה טמאה והביא מקובץ שיעורים שמטבע לאחר שנפסל עדיין יש לה שימוש בתורת נסכא אלא שהזל ועל זה תמה שא"כ ישלם גם בתרומה טמאה שיש קצת שוויות שיכול להסיקה תחת תבשילו. לענ"ד נראה לומר שמטבע שנפסלה באמת לא נפחת שוויה כלל שהרי שווי של מטבע היא משקל הכסף שיש במטבע וכמו שכתוב בתורה וישקול אברהם לעפרון ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר וכן ראינו בגמ' בסלע שחסרה שיש בו אונאה ועוד ראינו שכתבו הגאונים שפרוטה היא משקל חצי שעורה כסף ולפי זה משערים פדיון הבן וקירושי אשה והנה הבן פורים לפי משקל תמס סלעים ואם נאמר שמטבע שזה יותר ממשקל הכסף היו צריך להוסיף לפדיון הבן כשפורין בנסכא כמה מטבעות שווין יותר מנסכא של כסף אלא ע"כ שהשוויות לא נשתנה בין מטבע ובין כסף בלא צורה, והמעלה של

מטבע על כסף שאינו מטבע הוא רק כזה שמטבע יוצא בהוצאה וכל האנשים מקבלים אותם וניתן לקנות כל דבר בה משא"כ בכסף שאינה מטבע צריך לחפש קונה שמעוניין בכסף ומסתבר שמי שנחוצה לקנות איזה חפץ או אוכל יסכים להזיל כסף שאינו מטבע כדי לקבל מטבע שיתאפשר לו לקנות מיד מה שצריך ומעתה הגונב מטבע מאחר שגנב צריך לשלם רק מעות כמבואר בב"ק י"א א. ובתוס'.

ג. שם ד"ה אין שמין שאם יש לגנב או לגזלן מעות אינו יכול לשלם בשוה כסף וצריך לשלם או מעות או חפץ דומה לחפץ שגנב עיי"ש היוצא מדברינו שבכל מקום שיכול לשלם שוה כסף משלם גם מטבע שנפסל באותו שויות של מטבע.

ועיין בטור סימן שג שפסק בשומר שכר שבאו ליסטים או חיות אם אפשר לו לשכור רועין ומקלות חייב לשכור עד כדי שוויו של הבהמה וחוזר ולוקח מבעל הבית מה שהוציא ואם לא עשה כן חייב לשלם ושמין כמה הוה שוה הבהמה יותר ממה שצריך ליתן לרועים ומקלות ומשלם לבעל הבית ואם היה צריך לשלם כל דמי הבהמה צריך לשלם דמי טרחה שצריך לטרוח ולקנות בהמה אחרת ובגמ' אמרו כושרא דחיותא זו ולכאורה אינו מובן שכל שומר שפשע משלם שווייו של הבהמה ואינו משלם הטרחה שיש לקנות בהמה אכן כבר פירשו שלעולם אין שומר משלם אלא שוויותו של הבהמה ולא מה ששוה לבעל הבית למנוע ממנו טרחה של כושרא דחיותא ורק כאן שהשומר צריך לשלם כל דמי הבהמה אלא שיכול לנכות מה שחסך לבעל הבית התשלום לרועים אבל מה ששוה לו למנוע טרחה יוצא שהבעל הבית לא נהנה מלא המחיר שחסך לשלם לרועים ויש להסתפק אם גנב וגזלן חייבין לשלם דמי הטרחה וצ"ע.

ובזה יש להבין הדין שאמרו בב"ק צ"ח השף מטבע של חבירו פטור מאי טעמא דהא לא עביר ולא מירי ואף שבשו"ע פסק בסימן שפ"ו שחייב מדינא דגרמי אבל אינו מדין מזיק ממש וטעם הדבר שלא חסדיה למשקל הכסף רק שלחץ ולא ניכר צורת המטבע אלא שגם שאינו יוצא בהוצאה אבל בפועל יש לניזק אותו סכום בנסכא ולכן פטור אכן מכאן נראה שמ"מ חייב מדינא דגרמי ויש לעיין הרי שילם בשוה כסף ומזיק ריבתה תורה ושיב לרבות שוה כסף ולמה חייב משום גרמי ואולי בכל מזיק צריך לשלם מדינא דגרמי מה שצריך להוציא הוצאות למכור השוה כסף ולא נראה כן וצ"ע.

[אוצר החכמה]

בענין קנין סודר

מה שכתב הרה"ג הרב כץ בדף פ"ד שכזמן התלמוד שהיה הקונה נותן הסודר ואף ע"פ כן כתבו וקנינא ועל כרחק רואים מזה שאפילו כשאין העדים נותנים הסודר אלא אדם אחר או הקונה בעצמו נותנים הסודר גם אז שייך לומר וקנינא וכו'. ...אכן בביאור הגר"א חו"מ סימן קצה אות ט"ו על מה שכתוב בשו"ע ס"ד הקנה אחד כלי למוכר כדי שיקנה הלוקח אותו הממכר קנה ועל זה כתב בביאור הגר"א אות טו כמ"ש בב"ב קנב ב. וקנינא מיניה שם ובכמה מקומות בר"ש וקנו מודו דקני מיניה הכל אעדים עכ"ל הרי שמפרש שהמנהג שעדים נתנו הסודר היה בזמן הגמרא ונראה שמלשון וקנו מידו מתפרש שהעדים נתנו הסודר שקנו זה לשון רבים ואילו היה הקונה נותן הסודר אין מקום לכתוב כלשון רבים וקנו מידו אכן בעיקר הדבר בודאי צודק הרב שליט"א שהרי הלשון הקנה אחד כלי מדובר בכל אדם אכן בטעם הדבר שהורגלו שהעדים נותנים הסודר כבר כתב הרמ"א טעם ועוד טעם שכתבו הגאונים שלא יתפוס המקנה הסודר ולטעם האחרון בודאי טוב סודר של כל אדם אכן יש מקום לאמר שלכן נהגו שעדים נותנים הסודר מטעם אחר לפי מה שמבואר בחו"מ סימן לט ס"ג אבל בקנו מידו שהוא חייב לו מנה הרי אלו כותבין ונותנים אע"פ שלא אמר להם כתבו שסתם קנין לכתובה עומד וכו' ובסעיף ה' העדים אינם צריכים להיות מזומנים אבל מ"מ אינם יכולים לכתוב לו שטר כשהזמין אחרים בקנינו דכי אמרינן סתם קנין לכתובה עומד ה"מ דמייחדם ועשאן שלוחים ע"כ ומעתה יש לומר שאם העדים נותנים הסודר הם יכולים לחתום אבל אם אחר נותן הסודר אין העדים יכולים לכתוב ולחתום רק בהזמין החתן אותם ולכן אם הסודר של הרב יש להזמין העדים בפירוש.

בענין קידוש על מאכל שאינו פת

ה. בדף קנ, הביא הרב מונרשיין מאגרות משה בחולה שאסור לו לאכול פת שיאכל בלי קידוש ולא יקדש על מאכלים אחרים "לענ"ד נראה שחולה שאסור לו לאכול אבל יש לו יין יקדש על היין אף שאינו אוכל ואין קידוש אלא במקום סעודה מ"מ בשאין לו סעודה עדיף שיקדש על היין בלי סעודה וראה ממה שכתב הרא"ש בפסחים בשם רבינו יונה שמקדשים בביהכ"נ בגלל אורחין שאין להם סעודה שזה שאין קידוש אלא במקום סעודה הוא מדרכנן אבל חיוב קידוש מן התורה יוצאין גם בלי סעודה ולכן מקדשין בבית הכנסת

להוציא לאורחין מצוה דאורייתא ולסברה זו נראה שמי שאין לו סעודה יקדש על היין לקיים מצות התורה ומי שאין לו גם יין יתפלל לכל הפחות תפילת ערבית ויקיים להרבה דעות מצות קידוש מן התורה ואם קשה לחולה להתפלל לכאורה יקדש קידוש בלי יין ובלי סעודה כדי לקיים הדאורייתא כן נראה לענ"ד.

בענין קנין משיכה

מה שהקשה הרה"ג ר"פ פרנקל שליט"א על הש"ך בסימן ר' סק"ח שכתב לתרץ למה הוצרכו לתקן שיקנה מטלטלים במשיכה והרי יש קנין ד' אמות ותירץ שעל ידי משיכה קונה מן התורה והקשה הרי מן התורה קונה כסף ולא משיכה, לענ"ד כוונת הש"ך שמשיכה הוא קנין האמור בתורה במציאה ומתנה אלא שבמכירה שיש כסף אינו קונה וכשבטלו קנין כסף השווו מכירה למתנה ולא דמי לד' אמות דהוי מדרבנן משא"כ משיכה שכל שבטלו כסף חזר להיות כמתנה.

זלמן נחמיה גולדברג

[אוצר החכמה]

בדברי האוה"ח הק' בענין קנין מערת המכפלה

[11708/2018]

כבוד מערכת "קובץ בית אהרן וישראל", שלום וברכה. הנני להודות לכם על הקובץ המפואר הי"ל על ידכם, להגדיל תורה ולהאדירה. הקובץ הוא במה מכובדת לכל בר בי רב התורמים מידיעותיהם על הנדפס כבר.

חשבתי להביא רא' לאחד המכתבים של שנה כא. גליון א (קכא) תשרי חשון תשס"ו.

בעמוד קלו במכתב של הרה"ג יצחק אהרן טרובילו בדברי האור החיים הק' לענין קניית מערת המכפלה עיין במשך חכמה להגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק זצ"ל בריש פ' חיי שרה ד"ה ויקם, דברפרשה כ"ג-יז כ': "ויקם שדה עפרון וכו' ובפסוק יח כ': "לאברהם למקנה וכו' ובפ' י"ט כ': ואחרי בן קבר אברהם, ובפ' כ' כתוב שוב. ויקם השדה והמערה וכו', ומסביר המשך חכמה פירושו וז"ל: ע"פ שיטת רבינו האי גאון הובא בביאורי הגר"א חו"מ סי' קצ"ד, שעו"ג מ"ש ישראל וישראל מעו"ג בלא טעם דסמיכת דעת לית בהו חד קנין מהני ג' קנינים דמקנים בהו קרקע רק בשטר לחודא, ולכן ישראל הלוקח מעו"ג יצאו מרשות עו"ג ע"י כסף, רק דישראל לא מצי זכי בהו רק ע"י שטר או חזקה לחוד כמו בנכסי הפקר ולכן אבות שיצאו מכלל בן נח, ולכן ויקם שדה עפרון לאברהם למקנה רק לעיני בני חת שלא דנו את אברהם כדין ישראל לגבי ב"נ וכדין תורה, אבל עפ"י דין תורה לא קנה אברהם את השדה רק דהוי כמו שדה הפקר, וכשקבר אברהם, זכה בה מדין חזקה, ולכן כתיב אחר כך עוד ויקם השדה וכו' אחרי שקבר שרה ונכון, עכ"ד.

ולפ"ז סדר הפסוקים מבואר היטב:

פ' יז. ויקם שדה עפרון - השדה יצא מעפרון אחרי שקבל ד' מאות שקל כסף
פ' יח לאברהם למקנה - רק עכשיו ה' אברהם יכול לבצע קנין חזקה, ומהו קנין החזקה שעשה?
פ' יט ואחרי כן קבר - זה קנין החזקה - קבורת שרה
פ' כ' ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם - אחרי קנין החזקה, השדה והמערה אשר בו הפכו לרכוש אברהם אבינו.

בברכת הצלחה

נפתלי צבי פרוש

כולל בירין - ירושלים

בענין אין הולכין בממון אחר הרוב

הנני להביא כאן הוספה על מה שכתבתי בע"ה בקובץ ב (קכב) כסלו טבת תשס"ו, בענין אין הולכין בממון אחר הרוב, דאין ב"ד יכולין לפסוק רק על פי עדים, שנשמט בעת ההדפסה.

...ובדברינו נוכל להבין האי דינא דלא אמרינן מיגו להוציא, כאשר נקטו רוב הפוסקים והובא להלכה בטור חו"מ סי' פב (יט) ובדברי הרמ"א סעיף יב [ועיי"ש בדרכי משה הארוך ובש"ך שם], וכן הביא שם